

Araştırma Makalesi

Doi: [10.5281/zenodo.4958983](https://doi.org/10.5281/zenodo.4958983)

Doğu Akdeniz’de Enerji Kaynakları Keşfedilmesinin Kıbrıs Meselesine Etkileri ve Türkiye’nin Tavrı

Recep AVCI¹

Başvuru Tarihi: 03.06.2021

Kabul Tarihi: 07.06.2021

Yayın Tarihi:15.06.2021

Özet

Kıbrıs Adası’nın Jeostratejik konumu Ada’yı güç ve çıkar çatışmalarının da odak noktası haline getirmiştir. Kıbrıs Adası’nın Türk ve Yunan kesimi arasındaki paylaşım mücadelesi de Ada’nın stratejik çekiciliğinden etkilenmiş ve uluslararası aktörlerinde çıkarları doğrultusunda Kıbrıs meselesine müdahil olmasıyla iki kesim arasında nihai bir çözüme ulaşılamamıştır. Doğu Akdeniz’de enerji kaynakları keşfedilmesiyle birlikte Kıbrıs meselesine enerji kaynaklarının paylaşımı üzerinden yeni bir unsur daha eklenmiştir. Bu çalışmada Enerji keşifleri sonrası süreçte Kıbrıs meselesinin nasıl bir seyir izlediği literatür taraması ile incelenerek enerji rezervlerinin keşfinin Kıbrıs meselesine ne yönde bir katkı sağladığı irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Enerji Politikaları, Hidrokarbon Kaynaklar, Kıbrıs Meselesi

The Effects of the Discovery of Energy Resources in the Eastern Mediterranean on the Cyprus Issue and Turkey's Attitude

Abstract

The geostrategic location of the island of Cyprus has made the island the focal point of power and interest conflicts. The struggle for sharing between the Turkish and Greek parts of the island of Cyprus was also affected by the strategic attractiveness of the island, and a final solution could not be reached between the two parts, with the involvement of international actors in the Cyprus issue in line with their interests. With the discovery of energy resources in the Eastern Mediterranean, a new element has been added to the Cyprus issue through the sharing of energy resources. In this study, the course of the Cyprus issue in the process after the energy discoveries was examined through a literature review and it was examined how the discovery of energy reserves contributed to the Cyprus issue.

Keywords: Eastern Mediterranean, Energy Policies, Hydrocarbon Resources, Cyprus Issue

¹ İstanbul Ticaret Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi, avcire@gmail.com ORCID NO: 0000-0001-6759-717X

1. Giriş

Kıbrıs meselesi Doğu Akdeniz’de enerji keşfiyle birlikte yeniden değerlendirilmiş ve bulunan rezervlerin Ada’daki çözümsüzlüğü nihayete erdirecek bir etki yaratabileceği düşünülmüştür. Bu düşüncenin ardında yatan sebep, ekonomik getirilerin siyasal çözümsüzlüğü aşmak için önemli bir tetikleyici unsur olabileceğidir. Doğal gaz keşiflerinin getireceği ekonomik kar iki toplum arasındaki sorunun fırsat maliyetini yükseltecek ve uzlaşmak daha cazip bir seçenek olacaktır (DEMİRYOL, 2015, s. 260). Nitekim enerji keşifleri beklenildiği etkiyi yaratmamış Kıbrıs meselesine bir düğüm daha eklemiştir. Keşfedilen enerji kaynaklarının dünya enerji piyasasını etkileyecek kayda değer miktarda olmaması da enerjinin pazara sunma maliyetini karşılama noktasında önemli bir risk oluşturmuştur. Tüm bu gelişmelere rağmen bölgede enerji keşifleri sonrası askeri ve diplomatik hareketlilikler yaşanmıştır. Bölge ülkeleri Doğu Akdeniz için bir paylaşım mücadelesine girişmiş ve bölge politikası yeniden şekillenmeye başlamıştır. Bu çalışmada Enerji keşiflerinin Kıbrıs meselesine nasıl bir etki yaptığı bölgedeki gelişmeler ve başat güçlerin Doğu Akdeniz politikaları çerçevesinde irdelenecektir.

2. Doğu Akdeniz’in Jeostratejik Konumu

2.1 Jeostrateji ve Enerji Jeopolitiği

Jeopolitik, coğrafyanın fiziki şartlarından yararlanmayı, coğrafi alandaki etkileşimleri ve bunlardan kaynaklanan güç mücadelesini incelemektedir (SEVİM, 2013). Yves Lacoste jeopolitiği ‘...Topraklar ve o topraklarda yaşayan insanlar üzerinde etkide bulunabilme ve iktidar kurabilme rekabeti’ (LACOSTE, 2007) şeklinde tanımlamaktadır. Uluslararası alanda Jeopolitik daha çok stratejik kaynaklara sahip olmak ya da önemli geçiş yolları üzerinde olmak gibi faktörlerle önem kazanmaktadır. Güçlü devlet olmak güçlü bir ekonomi ve askeri yeterliliği gerektirmektedir. Askeri güç ise bir devletin ekonomik kaynaklarına bağımlıdır. Kısacası güçlü bir devletin sürdürülebilirliğini sağlamsı için ekonomik güce ve bu ekonomik gücü sağlayan kaynaklara ihtiyacı vardır. Bu bağlamda hegemon güçler üstünlüklerini koruyabilmek için sahip olduğu kaynakları koruması ve olası rakiplerin çıkarlarına halel getirmesini engelleyebilmek için stratejik öngörülere ihtiyaç duymuşlardır. Bu konudaki ilk çalışma İngiliz emperyalizminin devamlılığını sağlamayı ve hegemonyasını korumayı hedefleyen H.J. Mackinder’in Kara hakimiyet teorisidir. Mackinder Tarihin Coğrafi Kalbi adlı kitabında deniz üstünlüğünü elinde tutan İngilizlere karşı oluşabilecek Rus tehlikesine veya olası tehditlere karşı coğrafyayı siyasi bir bağlamda ele alarak Jeostratejik bir bakış açısı getirmiştir. Mackinder ‘Rusya ve Moğolistan’ın kapladığı alan öyle uçsuz bucaksız ve nüfus, buğday, pamuk, yakıt, ve metal potansiyelleri öylesine inanılmaz bir büyüklüktedir ki, bu büyük iktisadi dünya, deniz ticaretinin içine nüfuz edemeyeceği bir dünya bir coğrafya yaratacaktır’ (MACKINDER, 2013, s. 72) cümleleriyle Avro-Asya olarak adlandırdığı ve deniz gücünün nüfuz edemediği bu mümbit coğrafyanın engin kaynaklarının bir süper güç doğurabileceğini ve İngiliz hegemonyasının sonunu getirebileceğine yönelik öngöründe bulunmuştur. Amerikan hegemonyasını korumak için strateji geliştiren A. Mahan da bir yerin stratejik değerini üç şarta bağlamıştır. Bu unsurları; mevki veya daha açık bir ifadeyle konumu, taarruzi veya tedafüi Olarak askeri kuvveti, yerin kendisinin ve çevresinin kaynakları (MAHAN, 2013) şeklinde sıralamıştır. Amerikan hegemonyası üzerine strateji geliştiren Brezinskı de kitabında ‘Dünya nüfusunun yaklaşık %75’i Avrasya’da yaşamaktadır ve dünya fiziksel zenginliklerinin çoğu, hem yatırımlar hem de yeraltı zenginlikleri bakımından burada bulunmaktadır. Avrasya, dünya GMSH’sinin %60’ına ve dünyanın bilinen enerji kaynaklarının dörtte üçüne sahiptir’ (BRZEZİNSKİ, 2018, s. 52) cümleleriyle Avrasya’nın zenginliklerine değinmiştir. Yine Amerikan hegemonyasını korumak üzere Kenar Kuşak Teorisi’ni (Rimland) geliştirmiş olan ‘Kenar Kuşak ülkelerine hakim olan Avrasya’ya hükmeder, Avrasya’ya hükmeden dünyanın kaderini kontrol

Working Paper Series, Vol 2 Issue 2,75-87

eder' (KOCAKENAR, 2015) savını ortaya koyan Spykman'ı ele alabiliriz. Bu teoriler farklı bakış açıları sunsa da ortak noktalarının doğal kaynaklara hükmetmek olduğu görülmektedir.

Sanayi devrimi ile birlikte dünyanın üretim şeklide değişmiştir. Üretimde buhar gücünün kullanılmaya başlanması ile fosil yakıtlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Gelişen teknoloji ile birlikte fosil yakıtlara bağımlılık daha fazla artmıştır. Global enerji talebinin yıllık yüzde iki arttığı öngörülmektedir (SEVİM, 2013). Bugün askeri alanlardan kamusal alanlara kadar çok geniş bir yelpazede enerji tüketimi mevcuttur. Gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin üretimlerinin sürdürülebilirliği ve üretim kapasitelerini artırabilmeleri enerjiye bağlıdır. Dünya enerji tüketiminde birinci sırayı petrol almakta ve ardından kömür ve doğalgaz gelmektedir (SEVİM, 2013). Yenilenebilir enerji alanında kayda değer yatırımlar yapılsa da hidrokarbon kaynaklara alternatif oluşturacak düzeyde enerji tüketimini karşılayamamaktadır. Hidrokarbon kaynakların ise sınırlı bir coğrafi alanda bulunması, tükenebilir bir kaynak olması ve ülkelerin enerjiye olan ihtiyaçları onu stratejik bir hammadde haline getirmiştir. Enerjideki bu rekabet alanı enerji arz güvenliği sorununu doğurmakta ve devletleri sürdürülebilir enerji konusunda strateji üretmeye sevk etmektedir. Devletler enerji arz güvenliği sağlamak için enerji temini ve üretimi konusunda alternatif oluşturmaya enerji kaynaklarını çeşitlendirmeye çalışmaktadırlar. Enerjiye en çok talep gelişmiş ülkelerden gelmektedir. 2011 yılında küresel petrol tüketiminin %25'i ABD, %17'si AB ve %8'i Çin tarafından gerçekleştirilmiştir (SEVİM, 2013, s. 133). Bu ülkeler enerjide büyük oranda dışa bağımlı durumdadırlar. Kıt enerji kaynakları ve sürekli artan enerji tüketimi, enerji taleplerini karşılayabilmek için ülkelerin enerji politikaları geliştirme noktasında üzerlerindeki baskıyı artırmaktadır. Bu durumda enerji talebi yüksek olan gelişmiş ülkeleri fosil kaynak zengini coğrafyalarla yakından ilgilenmesine yol açmaktadır.

2.2 Kıbrıs'ın Stratejik Önemi

Doğu Akdeniz Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının kesişim noktasında bulunmakta ve konum itibarıyla Balkanlar-Kafkasya- Ortadoğu üçgenini kontrol edilebilme imkanı sağlamaktadır. A. Mahan da 'şartlar Akdeniz'in dünya tarihi üzerinde, hem ticari hem de askeri bakış açısından, yeryüzündeki aynı ölçüde bir deniz alanına nazaran daha büyük bir rol oynamasına neden olmuştur. Onu kontrol etmek için ülkeler peş peşe uğraşmışlardır ve mücadele hala devam etmektedir (MAHAN, 2013).' cümleleriyle Akdeniz'in konumuna dikkat çekmiştir. Doğu Akdeniz aynı zamanda Hazar bölgesi ile Orta Doğu enerji merkezleri ve bu merkezleri pazarlara bağlayan boru hatlarının kontrol edilebilmesi açısından da stratejik bir noktada bulunmaktadır (ÖZTÜRK, 2001). Doğu Akdeniz'in coğrafi olarak dünyanın en büyük hidrokarbon rezervlerine sahip bölgesine yakın konumda olması, dünya ticaretinin önemli bir kısmının Akdeniz üzerinden işlemesi ve enerjiye ihtiyacı yüksek Batılı devletler ile fosil kaynak zengini ülkeler arasında en yakın bağlantı ağını kurabilecek bir pozisyonda olması gibi faktörler Doğu Akdeniz'e hakim bir ada olan Kıbrıs'ı coğrafi olarak önemli bir stratejik eksen yapmaktadır. Kıbrıs Adası, Avrupa ve Karadeniz üzerinden gelen ulaşımı Süveyş Kanalı yoluyla en kısa sürede Hint Okyanusuna ulaştıran bir geçit olması, Ortadoğu ve Hazar Bölgesi gibi önemli hidrokarbon rezervlere etki edebilecek yakınlıkta bulunması, Anadolu'dan Basra Körfezine kadar geniş bir alanı kontrol edebilecek stratejik bir konumda bulunmaktadır (TAMÇELİK, 2009, s. 282). Kıbrıs Adası'nın bu konumu ABD, AB, Rusya gibi başat güçlerin ilgisini üzerine çekmektedir. Türkiye'nin Kerkük-Yumurtalık Boru Hattı ve Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın İskenderun körfezine açılıyor olması enerjide oynadığı rol açısından Jeostratejik önemi daha da artmaktadır. Kıbrıs Adası; NATO'nun Güney kanadının güvenliği, Türkiye'nin ticari limanları ve enerji nakil hatlarının çıkış noktasının güvenliği açısından askeri minvalde de önemli bir konum ihtiva etmektedir. Ada'nın çok yönlü stratejik avantajları Türkiye-AB ilişkilerini, Rusya-ABD dengesini, Ortadoğu siyasetini etkileyecek kadar hassas bir çizgidedir.

3. Kıbrıs Sorunu

3.1 Megali İdea ve Enosis

Kelime anlamı ile büyük fikir anlamına gelen Megali İdea Yunan Yayılmacılığının ideolojik alt yapısını oluşturmaktadır. Megali İdea İstanbul'u başkent kabul ederek; Girit, Teselya, Epir, Makedonya, Trakya Bölgesi, Ege Adaları, Batı Anadolu, Marmara ve Çevresi, Kıbrıs, Trabzon ve çevresini kapsayan büyük Yunan devletinin kurulmasını hedefleyen bir öğretilerdir. Megali İdea öğretisinin isim babası Rigas Ferreros Bükreş'te ilk Megali İdea haritasını çizmiş ve tüm Yunanca konuşulan bölgelere dağıtılmıştır (KAMİL & GÜNEŞ, 2014). Enosis'i Yunan milliyetçisi ve yayılmacılığının bir uzantısı olarak nitelendirebiliriz. İlk Enosis bildirisi Osmanlı tarafından sürgün edilen papazlar tarafından Roma'da ilan edilmiştir. Sürgün papazlar Avrupalı devletlerin krallarına çağrıda bulunarak Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için yardım istemişlerdir. Yunanistan ise Enosis fikrini resmi olarak ilk kez 18 Ekim 1821 tarihinde benimsemiştir (AÇIKSES & CANKUT, 2009). Osmanlı'nın zayıflaması ve Megali İdea fikrinin ortaya çıkması Kıbrıs'taki Enosis faaliyetlerine zemin hazırlamış ve Ada'nın İngilizlere kiralanmasıyla Enosis faaliyetleri daha da yoğunlaşmıştır (ÖZMEN, 2018). Enosis ve Megali İdea fikirlerinin Rum ve Yunan toplumlarında yaygınlaşması, din adamları tarafından da desteklenmesi Türklerle Rumlar arasındaki mesafeyi açmış ve düşmanlık seviyesine getirmiştir. Rum – Yunan ikilisinin Osmanlı'dan günümüze devam eden Enosis ve Megali İdea talepleri Kıbrıs sorununun da önemli bir parçası olmaya devam etmektedir.

3.2 Kıbrıs Sorununun Siyasal Süreci

16 Ağustos 1959'da Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edilmiş ve yapılan anlaşmalarla Yunanistan'ın enosis, Türkiye'nin ise taksim tezlerinin önü kesilerek iki tarafın karşılıklı olarak iddialarından vazgeçtiği kabul edilmiştir. Diplomatik olarak sorunun çözümü için Zürih'te Türkiye ve Yunanistan'ın Başbakan ve Dış işleri bakanları bir araya gelerek, İttifak ve Garanti antlaşmalarından oluşan ve Kıbrıs Cumhuriyetinin temel yapısını oluşturan Zürih antlaşmasını (tarih) imzaladılar. Ada üzerinde İngiltere'nin egemenliği devam ettiği için imzalanan bu anlaşma hukuki bir sonuç doğurmadı. Anlaşmanın hukuki sonuçlarını doğurabilmesi ve hayata geçmesi için İngiltere ve iki toplumun temsilcilerinin onayına sunuldu (ÖZARSLAN, 2007). Taraflar Zürih antlaşmasını görüşmek ve hukuki geçerlilik kazandırabilmek üzere Londra'da bir araya geldi. İngiltere Zürih antlaşmasına koşul olarak;

-Ada'daki egemenliğin Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası ve ilgili diğer belgelerin usulüne uygun olarak imzalanıp yürürlüğe girdiği tarihte devredileceğini

-Türkiye ve Yunanistan taraflarının İngiltere'nin bu koşulunu kabul ettiğine dair bildirisi

-Türk toplumu ve Rum Toplumu temsilcilerinin Londra'da imzalanan belgeleri kabul ettiklerine dair bildirisi yürürlüğe girmeli maddelerini ekledi..

Zürih anlaşması esaslarına uygun olarak Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, kurulan komisyonlarca oluşturuldu ve 16 Ağustos 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş oldu. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere tarafından imzalanan ve henüz hukuki varlığı doğmamış olan Kıbrıslı Rum ve Türk temsilcilerin sadece kabul ettiklerine dair bildirimde bulunduğu anlaşmalar, 16 Ağustos 1960 Tarihinde resmen kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin de imzalamasıyla bir bütün olarak Lefkoşa Antlaşmaları adını aldı. Lefkoşa antlaşmaları dâhilinde Türkiye ve Yunanistan arasında Ada'nın güvenliği için ortak hareket etmeyi içeren İttifak

Working Paper Series, Vol 2 Issue 2,75-87

anlaşması ve İngiltere, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında Zürih Anlaşması esaslarına göre hazırlanan Anayasa'nın kurduğu devlet yapısını korumaya yönelik Garanti anlaşması imzalandı. Garanti Anlaşması ile Ada'nın bir başka devletle birleşmesinin ya da taksiminin teşvik edilmesi yönünde faaliyetlerin engellenmesi maddesi ile somut bir biçimde Enosis ve Taksim tezlerinin önüne geçilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığını devam ettirmesinin koşullarından biride Anlaşmalar çerçevesinde hazırlanan Anayasa'yı değiştirmemektir. Kurulmuş olan Anayasal düzenin tehlikeye girmesi halinde Garanti Anlaşmasının 4. Maddesi gereğince, garantör devletler olan İngiltere, Yunanistan ve Türkiye birlikte hareket edecek fakat mümkün olmaması halinde garantör devletlerin her birinin Anlaşmalar ile kurulmuş Anayasal düzeni tekrar tesis etmek üzere tek başına harekete geçme hakkı da mevcuttur.

Enosis tezini gerçekleştirmek isteyen Rum kesimi daha sonraki süreçte iki toplumlu anayasal düzenden tatmin olmamış ve çeşitli sebeplerle Lefkoşa anlaşmalarının geçersiz olduğunu iddia etmiştir. Bu çerçevede özellikle Rum tarafının *Enosis* amacı ve bu amaç doğrultusunda izlediği politikalar, 1963 yılı itibarıyla Ada'nın statüsünü sarsmaya başlamıştır (AKSU & ÇOLAK, Türkiye'nin Dış Politika Krizlerinde Ahdi Hukuk: Kıbrıs ve Nahçıvan Krizleri, 2019). 1 Ocak 1964 günü Makarios Lefkoşa Anlaşmalarını tek taraflı feshettiğini deklare etti ve Ada'daki Türklere karşı saldırılarına devam etti. Türkiye vaziyet üzerine 13 Şubat 1964 günü BM Güvenlik Konsey'ine başvurarak kanlı saldırıların durdurulmasını talep etmiştir. BM bu talep üzerine Barış Gücü kurularak Kıbrıs Hükümeti'nin her türlü şiddet eyleminin ve kan dökülmesinin önüne geçilecek tedbirler alınması kararlaştırılmıştır.

Rum tarafı ve Yunanistan'ın saldırgan tutumları ve kurucu anayasayı ihlal eden davranışları Türk kesimini tedbir almaya ve yeni bir örgütlenme faaliyetine girişmeye itmiştir. Türk Toplumunun yasama ve yürütme işlevini yerine getiren Genel Komite lağvedilerek yerine 28 Aralık 1967'de Geçici Türk Yönetimi kurulmuştur. Rum kesiminin Ada'nın tamamına sahip olma girişimlerinin Türkiye'nin müdahalesiyle karşılaşması ve başarısızlıkla sonuçlanması Kıbrıs sorununu içinden çıkılmaz bir hale soktuğu gibi kendi içlerinde de fikrîsel kırılmalara neden olmuştur. Askeri güç ile enosisi gerçekleştirmek isteyenler Rum Milli Muhafız Ordusu(RMMO)'ndaki Yunanlı subayların denetiminde EOKA-B'yi kurdu. Makarios ise Yunanistan'ın gücünü kırabilmek için RMMO deki asker sayısını azaltmaya ve kendine bağlı bir polis gücü kurmaya çalışıyordu. 15 Temmuz 1974'te Makarios'a karşı, Yunanlı subayların komuta ettiği RMMO ve EOKA-B harekete geçerek, Nikos Sampson önderliğinde darbe yapıldı. 1974'te Makarios'a karşı bir darbe sonucu Ada'nın yönetiminin Nikos Sampson'ın eline geçmesi, Türkiye açısından 1974 Kıbrıs Krizi'nin tetikleyicisi olmuştur (AKSU & ÇOLAK, Türkiye'nin Dış Politika Krizlerinde Ahdi Hukuk: Kıbrıs ve Nahçıvan Krizleri, 2019). Türkiye ilk etapta uluslararası alanda haklılığını ortaya koymaya çalışarak destek aradı. Amerika, İngiltere ve SSCB ile temasa geçerek görüşlerini ve tepkilerini bu ülkelere ilettiler. Uluslararası alanda girişimleri boşa çıkan Türkiye Garanti anlaşmasına dayanarak 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Adası'na çıkarma yaptı. Ateşkes ile birlikte Yunanistan'daki cunta ve Nikos Sampson görevlerinden uzaklaştırılmıştır. Hükümet değişikliklerinden sonra Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın katılımıyla Cenevre görüşmeleri başlamıştır. Bu görüşmelerde; Ada'da Türkler ile Rumlar arasında bir güvenlik bölgesinin oluşturulması, Rumların işgal ettikleri Türk köylerinden çekilmesi, esirlerin karşılıklı olarak serbest bırakılması ve karma köylerin güvenliklerinin BM Barış gücü aracılığı ile sağlanması yönünde anlaşmaya varılmıştır. Nitekim Rum tarafı anlaşmaya uygun hareket etme konusunda istekli davranmamışlar hatta Türk köylerine saldırılarına devam ettirmişlerdir. Türkiye görüşmelerin sürekli sürüncemede bırakılmasına karşılık 14 Ağustos 1974'te ikinci kez askeri harekâta başlamıştır. İkinci askeri harekâta Türkiye BM Güvenlik Konsey'inin ateşkes çağrılarını uymamış, işgal altındaki Türk köylerini kurtarana kadar ve Türk toplumunun güvenliği için istenilen hedeflere ulaşana kadar askeri harekâtını sonlandırmamıştır. 2. askeri harekâttan sonra BM Genel Kurulunda iki toplumlunun da eşitliğinden bahsedilmiş ve Kıbrıs Türk halkının eşitliği vurgulanmıştır. 13 Şubat 1975

Working Paper Series, Vol 2 Issue 2, 75-87

1975 tarihinde KTFD'nin ilan edilmesi ile Türkiye'nin 1963 olaylarından beri savunduğu federasyon savı gerçekleşmiş oldu. 1975 yılında Rum ve Türk taraflarının görüşmeleri neticesinde nüfus değişimi anlaşması yapılmış ve Ada'nın güneyinde kalan 65.000 Türk Ada'nın kuzey tarafına geçmiştir. 1975 yılında iki toplum arasında federal bir çözüm için görüşmeler devam etmiş sonraki yıllarda 1977 ve 1979 da iki toplum liderleri arasında toplantılar yapılmış bu süreç Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar devam etmiştir.

3.3 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kurulması ve 1980 Sonrası Gelişmeler

1977 ve 1979 zirvelerinden bir sonuç çıkmaması üzerine iki toplum arasında kesilen görüşmeler 16 Eylül 1980 tarihinde tekrar başladı ve 1981 yılı boyunca devam etti. Bu görüşmelerde federal ve iki toplumlu bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulabilmesi için anayasal meseleler, yerel yönetimler, mülk edinme, serbest dolaşım gibi konularda mutabakat sağlanmaya çalışılmaktaydı. Bu süreç BM Genel Kurulu'nun 13 Mayıs 1983 tarihindeki 37/253 sayılı kararı ile kesildi ve KTFD'yi federe devlet fikrinin dışında bir karar almaya itti. Söz konusu karar, Rum kesiminin Ada'nın kuzeyine yayılımının önünü açıyor (ÖZTÜRK, 2001) ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Tüm Ada üzerindeki egemenlik ve kontrol yetkisi vurgulanıyordu (KOÇ, 2005). BM'nin Kıbrıs Cumhuriyeti tabirini kullanması ve Türk tarafını ikinci plana iterek Rum kesimini Tüm Ada'yı temsil edecek şekilde konumlandırmasını reddeden Kıbrıs Türk Federe Devleti 17 Haziran 1983'te yayınladığı 5 maddelik bildiriyle Kıbrıs Türk halkının *self determination* hakkını ilan etti. Nitekim Kıbrıs Türkleri 15 Kasım 1983'te 24 maddelik Bağımsızlık Deklarasyonu ile bağımsızlığını ilan etmiş ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur.

Kıbrıs Türk halkının bağımsızlık kararı alması BM Güvenlik Konseyi'nin 18 Kasım 1983 tarihinde aldığı bir kararla kınandı. Yine BM Güvenlik konseyi 1984 yılında Türk tarafının aleyhine bir karar alarak Türk Cumhuriyeti'nin ayrılıkçı bir hareket olarak nitelendirmiştir. 1990 yılında Rum kesiminin AB'ye üyelik başvurusunda bulunması ve Ada'nın çözülmemiş siyasal sorunlarına rağmen AB'nin değerlendirmeye alacağını açıklaması Kıbrıs sorununa yeni bir boyut kazandırmıştır. Rum kesiminin üyelik müracaatı ise AB komisyonu tarafından 1993 yılında kabul edildi (ÖZARSLAN, 2007). Böylece AB hem Kıbrıs sorununda aktif rol oynayacağını hem de Rum ve Yunan tezlerine daha yakın duracağını ilk işaretini de vermiş oldu. Rum kesimi için üyelik müzakere süreci 1997 tarihli Lüksemburg Zirvesi ile başlamış, Mayıs 2004 Tarihinde de birliğe tam üyeliği gerçekleşmiştir (ÖZARSLAN, 2007).

4. Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Kıbrıs

Avrupa Birliğince yapılan araştırmalara göre; dünyada enerjinin %81,7'sinin fosil yakıtlarla (%25'i kömür, yaklaşık %57'si petrol ve doğalgaz), %12,9'unun yenilenebilir enerji kaynakları ve %5,1'inin nükleer enerji ile karşılandığı görülmektedir (CERRAH, 2015). Doğal gaz rezervlerinin 79,1 trilyon metreküpü (%40,9) Orta Doğu ülkelerinde, 62,2 trilyon metreküpü (%32,1) Avrupa ve Asya ülkelerinde, 33,1 trilyon metreküpü (%17,1) Afrika/Asya Pasifik ülkelerinde bulunmaktadır. Petrol rezervlerinin ise 807,7 milyar varil (%47,6) Orta Doğu ülkelerinde, 330,1 milyar varil (%19,5) Güney ve Orta Amerika ülkelerinde, 226,1 milyar varil Kuzey Amerika ülkelerinde (%13,3) bulunmaktadır (BOTAŞ, 2020). ABD jeolojik araştırmalar merkezinin 2010 yılında yayınladığı rapordaki verilere göre; Kıbrıs, Lübnan, Suriye ve İsrail arasında kalan bölge olan Levant Havzası'nda 3,45 trilyon metreküp doğalgaz ve 1,7 milyar varil petrol bulunduğu tahmin edilmektedir. 2010 yılı tüketim miktarları dikkate alındığında doğalgaz rezervlerinin Türkiye'nin yaklaşık 572, Avrupa'nın ise 30 yıllık doğalgaz ihtiyacını karşılayabileceği belirtilmektedir (YAYCI, 2020).

Working Paper Series, Vol 2 Issue 2,75-87

Doğu Akdeniz’de enerji keşfedilmesiyle birlikte Kıbrıs sorununa da yeni bir boyut eklenmiş ve bölge politikaları yeniden şekillenmiştir. Keşfedilen bu enerji kaynakları bölge enerji politikasını hareketlendirmiş, bölüşüm sorununu ve çıkartılan enerjinin pazarlara arz edilmesi meselesini de gündeme getirmiştir (AKSU, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye - AB, 2013). Yeni enerji kaynaklarının bulunması bölgede hem kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)² sorunsalını kızıştırmış hem de bölgede askeri hareketliliğe neden olmuştur (DEMİRYOL, 2015). 1973 yılının ikinci yarısında Ege Denizi eksenli olarak Türkiye ve Yunanistan arasında tartışılmaya başlanan deniz yetki alanları uyuşmazlığına 2000’li yılların başında Doğu Akdeniz de eklenmiştir (AKSU, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye - AB, 2013). Yarı kapalı bir deniz³ olan Akdeniz’de tüm kıyıdaş ülkelerin üzerinde anlaştıkları bir kıta sahanlığı rejiminin bulunmaması ülkeler arası anlaşmaları ön plana çıkarmıştır. GKRY 2003 yılında MEB ilanında bulunmuş, yine 2003 tarihinde Mısır ile 2007 tarihinde Lübnan ve 2010 yılında da İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşmaları imzalamıştır (YAYCI, 2020). GKRY’nin Lübnan ile yaptığı MEB sınırlandırma anlaşması ise Türkiye’nin girişimleri neticesinde Lübnan iç hukukunda henüz onaylanmamıştır.

GKRY, 2007 yılında 70.000 km² alanı kapsayan 13 parsellik bir petrol arama ruhsat sahası ilan etmiştir. GKRY’nin ilan ettiği parsellerin 1, 4, 5, 6, 7 numaralı parselleri Türkiye’nin kıta sahanlığının 7.000 km²’lik kısmına tecavüz etmekte ve 2, 3, 8, 9, 12, 13 numaralı parselleri ise KKTC’nin 55.000 km²’lik alanına tecavüz etmektedir (BAŞEREN, tarih yok). GKRY ilan ettiği 13 parselin (3 ve 13 numaralı parseller hariç) 11 parselini uluslararası ihalelere açmış ve böylece uluslararası enerji şirketlerini meselenin bir parçası haline getirmiştir. GKRY enerji paylaşımında KKTC’nin de hakları olduğunu inkar etmemekle birlikte paylaşımın gerçekleşmesini Kıbrıs sorunun çözümü koşuluna bağlamaktadır (DEMİRYOL, 2015).

Doğu Akdeniz’de enerji keşifleri ile birlikte yaşanan gelişmelerin sacayaklarından biri diyebileceğimiz bir yönü de bölge enerji jeopolitiğinin şekillendiği yeni ittifaklardır. Mavi Marmara olayı ile 2010 yılında zayıflayan Türkiye-İsrail ilişkilerini fırsat gören Yunanistan-GKRY ikilisi İsrail’le ilişkileri geliştirerek üçlü bir ittifak oluşturmuşlardır (YAYCI, 2020, s. 117). GKRY-Yunanistan-İsrail üçlü zirvesinin ekonomik, askeri ve siyasi boyutları da bulunmaktadır. Yunanistan – GKRY ikilisi askeri üs ve hava sahalarını İsrail’e açacak askeri düzeyde anlaşmalar yapmışlardır (YAYCI, 2020, s. 118). Söz konusu Üçlü ittifakı ABD farklı toplantılar olmak üzere büyükelçi ve Dışişleri Bakanı seviyelerinde iştirak ederek desteklerini ifade etmiştir. Enerji keşifleri sonrası oluşturulan ve Dünya Bankası ve Avrupa Birliği Komisyonu’nun da katıldığı önemli organizasyonlardan biride Doğu Akdeniz Gaz Forumu’dur. Mısır, Yunanistan, İsrail, İtalya, Ürdün, Filistin, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin enerji bakanları 14 Ocak 2018 tarihinde Kahire’de toplantıda bir araya gelerek doğal gaz konusunda ortak vizyon ve amaçlar çerçevesinde yakın iş birliği sağlamak amacıyla bir Doğu Akdeniz Gaz Forumu oluşturma kararı aldılar ve Akdeniz’e kıyısı olan ülkelerden Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Lübnan, Suriye ve Libya ise Forum’da yer almadı (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2019). Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun en çok üzerinde durduğu projelerden biri Doğu Akdeniz Doğalgaz Boru Hattı (East-Med) projesidir. Hidrokarbon kaynakların pazarlara ulaştırılmasında Türkiye’yi saf dışı bırakan bu proje AB

² Uluslararası deniz hukunda yedi farklı deniz yetki alanı vardır. Bunlar; iç sular, kara suları, bitişik bölge, kıta sahanlığı, MEB, açık deniz ve uluslararası sular olarak sınırlandırılmaktadır. MEB, karasuları ile açık denizler arasında yer alan ve 200 mile kadar uzanabilen deniz yetki alanlarına verilen isimdir. Kıta sahanlığından farklı olarak ilan edilmesi gerekir. (ÖZDEMİR, 2020)

³ 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 9. Bölümünde yer alan 122. Maddeye göre kapalı ya da yarı kapalı deniz; İki veya daha fazla devlet tarafından çevrilmiş ve diğer bir deniz ya da okyanusa dar bir geçiş ile bağlanan, iki ya da daha fazla kıyı devletinin karasuları ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan körfez, havza ya da deniz (Wikipedia, tarih yok)

Working Paper Series, Vol 2 Issue 2, 75-87

tarafından her platformda desteklenmektedir. East-Med projesi kısaca, İsrail'den çıkacak olan gazın GKRY üzerinden Yunanistan'a ulaştırılmasını planlayan doğalgaz boru hattı projesidir (ÖZDEMİR, 2020).

GKRY Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi ekarte edecek anlaşmalar ve ittifaklar içinde olmasının yanı sıra Kıbrıs Adası'nı askeri yığınak haline getirmektedir. İsrail ile yaptığı askeri anlaşmaları başka devletler lehine de genişletmektedir. Fransa ve GKRY savunma Bakanları ile imzalanan bir iyi niyet bildirimi ile Fransız savaş gemilerine Evangelos Florakis üssünü, 2015 yılında Rusya Federasyonu ile yapılan antlaşma ile de Rus savaş gemilerine Limasol Üssünü ve Rus savaş uçaklarına Paphos Hava Üssünü açmıştır (YAYCI, 2020, s. 133). GKRY Kıbrıs meselesini Türkiye ile çözmek yerine uluslararası alanda Türkiye'ye karşı kullanabileceği tüm enstrümanları deneyerek yayılcı bir politika izlemektedir. GKRY AB'ye üye olarak, Uluslararası enerji şirketlerine Doğu Akdeniz'de parsellediği alanları ihale ederek ve Kıbrıs'ın stratejik konumundan yararlanmak isteyen devletlere üs vererek Türkiye'ye karşı elini güçlendirmeye çalışmaktadır. Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynakları Kıbrıs meselesine enerji politikası de katarak bir düğüm daha eklemiştir.

5. Küresel Aktörlerin Kıbrıs Sorunu ve Doğu Akdeniz'e Yaklaşımı

Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon kaynaklar ve bölgede yaşanan son gelişmeler başat güçlerin ilgisini Kıbrıs üzerine çekmiştir. Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasındaki önemli süreç Suriye'de 2011 yılında (ASKEROĞLU, 2020) başlayan iç savaş ile başlamıştır. Rusya iç savaşın başından beri Esad rejimini desteklemiş ve 2015 yılında DAES saldırılarından yıpranan Şam rejiminin resmi davetiyle Rusya Suriye'ye asker konuşlandırmıştır (IŞIK, 2021). Suriye'de yaşanan iç karışıklığı fırsata çeviren Rusya, Suriye üzerinden Akdeniz üzerinde üs edinerek sıcak denizlere inmiştir. Rusya'nın bu hamlesi ABD tarafından hoş karşılanmamış tehdit olarak algılanmıştır. NATO yetkilileri son yıllarda Rusya'nın Doğu Akdeniz bölgesindeki faaliyetlerini 'Soğuk Savaş'tan beri algılanmamış üst düzey bir tehdit' olarak değerlendirmektedir (ATLAS & İSTİKBAL, 2020).

Doğu Akdeniz'de bulunan hidrokarbon kaynaklar Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak isteyen AB'nin de ilgisini çekmiştir. Doğu Akdeniz Enerji paylaşımı ve enerji politikalarının yanı sıra stratejik konumu ile de başat güçlerin hakimiyet kurmak istediği bir bölgedir. Avrupa için Doğu Akdeniz'de önemli meselelerden biride Avrupa'ya doğru yapılan göç akınıdır (BBC NEWS, 2020). Ortadoğu ülkelerinde yaşanan istikrarsızlar sonucu ortaya çıkan insan kaçakçılığı, terörizm, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, uyuşturucu kaçakçılığı gibi sorunlar AB için risk oluşturmaktadır. AB bu riskleri aşabilmek için Akdeniz ülkeleri ile çeşitli ortaklıklar kurmaya çalışmıştır. En son 1995'te Barselona Süreci başlatılmış ve Akdeniz ülkelerinin siyasi, ekonomik, kültürel olarak gelişiminin sağlanması amaçlanmıştır. Bu sürecin Avrupa ile Akdeniz ülkeleri arasında strateji ve iş birliği geliştirmekten çok Avrupa'yı Akdeniz ülkelerinden gelebilecek tehditlere karşı önlem almaya yönelik işlediği şeklinde sürece yönelik eleştirel yorumlar yapılmıştır. Öyle ki Barselona süreci ile kurulan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Berlin Duvarına benzetilerek Akdeniz Duvarı şeklinde de tabir edilmiştir (ATEŞOĞLU GÜNEY, Batılı Ülkelerin Doğu Akdeniz Politikaları, 2020).

AB enerji tüketiminde %50 oranında dışa bağımlı durumda ve 2030 yılında bu bağımlılığın %68'e çıkması öngörülmekte (YORKAN, 2006). Enerji arz güvenliğinin sağlanması aşamasında önemli bir noktada enerji güzergahlarının ve enerji temin edilen bölgelerin istikrarıdır. Kuzey Afrika ve Ortadoğu enerji kaynakları Akdeniz-Türkiye üzerinden AB pazarlarına aktarılmaktadır (CERRAH, 2015). Bu bağlamda Arap Baharı, İran'a uygulanan yaptırımlar, Orta Doğu'da mevcut olan terör örgütleri gibi unsurlar AB'nin enerji arz güvenliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu minvalde AB'nin Kıbrıs sorunu çözümlenmeden GKRY'yi Birlik üyesi yapması daha anlamlı olmaktadır. Böylece AB Kıbrıs Adası'nın Jeostratejik imkanlarını bünyesine katmış oldu.

Working Paper Series, Vol 2 Issue 2,75-87

Dünyanın egemen gücü ABD'nin Doğu Akdeniz enerji keşiflerine ilgisiz kalması beklenemezdi. Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarını birleştiren Doğu Akdeniz üzerinden Balkanlar- Kafkasya- Ortadoğu üçgeninin kontrol edilebilmesi mümkün olmakla birlikte Hazar bölgesi ile Orta Doğu enerji merkezleri ve bu merkezleri pazarlara bağlayan boru hatlarının kontrol edilebilmesi de yine bu bölge üzerinden sağlanabilir (ÖZTÜRK, 2001). ABD Doğu Akdeniz'in bu stratejik konumunu da hesaba katmaktadır. Rusya'nın Stratejik olarak önemli bir nokta olan Doğu Akdeniz'e inmesi de ABD için Kıbrıs'ın önemini daha da artırmıştır. Doğu Akdeniz'in aynı zamanda uluslararası teröre destek veren ve yasadışı yollarla kitle imha silahları edinmeye çalışan, ABD'nin ulusal güvenliği için tehdit olarak gördüğü asi/serseri⁴ devletlerin büyük çoğunluğunu da çevresinde bulundurması ABD için Doğu Akdeniz'i ayrıca önemli kılmaktadır (ÖZTÜRK, 2001). NATO da üyelerinin güvenliğinin büyük oranda Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki güven ve istikrara bağlı olduğunu düşünmektedir (KESER & KESER, 2020). Nükleer silahlanmanın ve kitle imha silahlarını engellenmesi, terörizm ile mücadele edilmesi, Avrupa'ya doğru yapılan göç akımının dizginlenebilmesi, 11 Eylül saldırısı sonrası ortaya çıkan asimetrik savaş gibi unsurlar NATO'nun güney kanadının önemini artırmıştır.

ABD 2019 yılında Güvenlik ve Enerji Ortaklığı Yasa Tasarısı ile GKRY için uygulanan silah ambargosunun kaldırılması ve Doğu Akdeniz Gaz Formunu desteklemesi (ATEŞOĞLU GÜNEY, Batılı Ülkelerin Doğu Akdeniz Politikaları, 2020) gibi taraflı tutumlar sergilemektedir. Ayrıca Güvenlik ve Enerji Ortaklığı Yasa Tasarısı ile; GKRY'nin NATO bünyesine dahil edilmesi gerektiği, İsrail'in NATO dışı ana müttefiklerden olduğu, Kıbrıs'ın anahtar stratejik ortak olduğu ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin MEB alanında enerji çıkartmasının ABD'nin çıkarlarına uygun olduğu maddeleri de yer almaktadır (YAYCI, 2020). ABD'nin Türkiye'nin sondaj faaliyetlerine karşı olması, ABD'nin Rum yönetimi ve Yunanistan'a askeri destek sağlayacağını açıklaması (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2019), Rum yönetiminin hızlı bir şekilde silahlanarak savunma ve taarruz hareketleri için oldukça yeterli hale gelmesi (KESER & KESER, 2020) Doğu Akdeniz'deki gerilimi tırmandırmaktadır.

6. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Stratejisi

Rum Kesimi Doğu Akdeniz'de tek taraflı olarak MEB ilan etmiş ve KKTC'nin haklarını yok sayarak Ada'nın tek yetkilisi gibi hareket ederek bölge ülkeleri ile ikili antlaşmalar içine girmiştir. Doğu Akdeniz'deki önemli çatışma ve istikrarsızlık yaratan alanlarından birini de sondaj faaliyetleri oluşturmaktadır. GKRY 13 parsel bölgedeki ve ruhsatlandığı alanları yabancı şirketlere ihale etmiştir. Ankara, GKRY'nin tek taraflı eylemlerini meşru görmemekle birlikte askeri araçları kullanmaktan da kaçınmamıştır. Türkiye Kıta sahanlığı olarak gördüğü alanlarda kendisinden izinsiz yapılan sondaj ve sismik araştırma faaliyetlerini savaş gemilerini kullanarak engellemekten imtina etmemiştir. GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerine karşılık Türkiye KKTC ile New York'ta kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması yapmış ve 2011 yılında KKTC hükümeti TPAO'ya petrol ve doğalgaz arama ruhsatı vermiştir (DOĞAN, 2014). Ankara, GKRY'nin aksine sondaj faaliyetlerini bizzat kendi imkânları ile gerçekleştirmektedir. Türkiye bugün itibarı ile 2 sismik, 3'te derin sondaj gemisiyle hidrokarbon rezervi arama faaliyetleri yürütmektedir. Türkiye sahip olduğu sondaj ve sismik araştırma gemileri ile Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarını çıkaracak yeterliliğe sahip bir ülke konumuna gelmiştir (FURUNCU, 2020).

Doğu Akdeniz krizinde Yunanistan GKRY ikilisi ile Türkiye arasındaki önem arz eden çatışma alanlarından biri olarak, enerji güzergâhları meselesinin de göz önünde bulundurulması gerekir. Türkiye Doğu Akdeniz'de sadece enerji rezervlerinin

⁴ Haydut devlet veya kural tanımayan devlet 'Rogue state'; küresel barışı tehdit eden, ne yapacakları önceden tahmin edilemeyen, kitle imha silahlarının yaygınlaşmasına yardım eden, kendi halklarına merhametsizce davranan, komşularını tehdit eden ve katı bir şekilde tarafı oldukları uluslararası antlaşmaları ihlal eden, terörizmi destekleyen, hatta bunu siyasetlerinde bir araç olarak kullandıkları iddia edilen devletler için uluslararası ilişkilerde kullanılan bir terim (Wikipedia, tarih yok)

Working Paper Series, Vol 2 Issue 2,75-87

paylaşımı hususunda değil aynı zamanda enerjinin pazarlara açılması hususunda da saf dışı bırakılmaya çalışılmaktadır. Enerjide dışa bağımlılığını azaltmak isteyen Türkiye, enerji ihracat kaynaklarını ve yollarını çeşitlendirme stratejisi gütmektedir. Son yıllarda Türkiye, bölgede enerji ticaret merkezi olma ve kaynakların transferini sağlama konusunda kendisine hedef belirlemiştir. Türkiye için önem arz eden bölgesel enerji merkezi olma hedefi açısından da Doğu Akdeniz gazının Türkiye üzerinden pazarlara açılması kritik bir önem taşımaktadır (DEMİRYOL, 2015).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz stratejisinde dikkat çekici hamlelerinden biri 2019 Kasım ayında Libya ile yaptığı deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına dair mutabakattır (ÖZTEKİN, 2020). Ankara bu anlaşma ile East-Med Projesini imkansız hale getirmiştir (ATEŞOĞLU GÜNEY, www.setav.org, 2019). Böylece Türkiye Yunanistan ve GKRY'nin enerji koridoru olma planlarını baltalarken Doğu Akdeniz rekabetinde elini güçlendirmiştir. Aynı zamanda Türkiye ve Libya arasındaki bu mutabakat KKTC ile yapılan kıta sahanlığı anlaşmasından sonra Ankara'nın Doğu Akdeniz'de yaptığı ikinci sınırlandırma anlaşması olmuştur. Söz konusu anlaşma ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki yetki alanlarının Batı sınırı netleşmiş ve Türkiye'yi Doğu Akdeniz'den izole etmek isteyen siyasi-ekonomik oluşumlara karşı etkili bir hamle de olmuştur (ERCİYES, 2019).

Türkiye Doğu Akdeniz'de KKTC ve kendi çıkarlarını korumak için diplomatik, siyasi, askeri ve teknik tüm imkanlarını seferber ederek kararlı bir duruş sergilemiştir. ABD ve AB'nin Türkiye'nin sondaj faaliyetlerine karşı olmasına rağmen kendi teknik kapasitesini geliştirerek bağımsız bir şekilde hidrokarbon kaynak arama çalışmaları yapmıştır. Yabancı firmalarında KKTC ve Türk sahanlığına tasallut edecek girişimleri engellemiştir. Türkiye sondaj ve sismik araştırma gemilerinin yanı sıra donanmasını TCG amfibi hücum gemisi gibi eklemelerle güçlendirmiştir (ATEŞOĞLU GÜNEY, Batılı Ülkelerin Doğu Akdeniz Politikaları, 2020, s. 153). Türkiye Doğu Akdeniz'deki bu hamleleriyle dışa bağımlılığını azaltarak enerji politikası üretebilme ve bölge jeopolitiğinden yararlanabilme kapasitesini de artırmıştır. Aynı zamanda Türkiye coğrafi olarak petrol ve doğalgaz rezervinin dörtte üçüne sahip ülkeler ile enerji ithalatçısı Avrupa devletlerinin arasında bulunan bir konumda yer almaktadır. Türkiye TANAP⁵ (Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı) ve TAP(Trans Adriyatik Doğalgaz Boru Hattı) gibi enerjiyi Avrupa'ya nakledebilecek boru hattı projeleriyle (ÖZTEKİN, 2020) enerji nakli konusunda gerekli altyapıya sahiptir. Ankara elindeki imkanları iyi kullanırsa Doğu Akdeniz enerji rezervlerinin paylaşımında ve Kıbrıs meselesinin çözümü konusunda istediği sonuçları elde edebilir.

---

⁵ Azerbaycan'ın Hazar Denizi'ndeki Şah Deniz Faz-II Gaz Sahası ve Hazar Denizi'nin güneyindeki diğer sahalarda üretilen doğal gazın, öncelikle Türkiye'ye ardından Türkiye üzerinden Avrupa'ya iletimini amaçlayan boru hattı (BOTAŞ, tarih yok)

7. Sonuç ve Öneriler

Kıbrıs meselesi, Megali İdea ve Enosis gibi etnik ve yayılcı fikrîsel altyapısı olan Rumlarla farklı etnik ve dine mensup Türkler arasındaki çatışmadan kaynaklanmaktadır. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1974 yılında fiilen ikiye ayrılmasından günümüze süre gelen belirsiz statüsü Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynakların keşfiyle farklı bir düzleme geçmiştir. Enerji keşifleri öncesi Kıbrıs Adası'nın bölünmesi üzerine süren kavga fosil yakıtların keşfedilmesiyle deniz sahasına doğru genişlemiştir. Rum Yönetiminin Ada'nın tamamını temsilen hareket ederek anlaşmalar yapması ve deniz alanını parselleyerek uluslararası şirketlere sondaj ihaleleri vermesi Türkiye'nin haklarını korumak için refleks göstermesini de zorunlu kılmıştır. GKRY Doğu Akdeniz'de tek taraflı ve hızlı hareket ederek enerji bölüşümünü ve deniz alanlarını oldubittiye getirmeye çalışmaktadır. Rum kesiminin yayılcı politikalarını Türkiye'ye rağmen işletebilecek askeri bir yeterliliği söz konusu değildir. GKRY bu durumun farkında olarak uluslararası alanda destek sağlamaya çalışmaktadır. Bu minvalde AB'ye üyelik başvurusunu, Fransa ve İsrail ile yaptıkları askeri antlaşmaları örnek gösterebiliriz. Rum Yönetimi başat güçlerin desteğini alabildiği sürece yayılcı politikalarından vazgeçmeyecek ve Doğu Akdeniz'de çıtayı yüksek tutarak elde edebileceği en yüksek avantajı sağlamaya çalışacaktır. Türkiye Kıbrıs sorununu ve enerji paylaşım meselesini GKRY ile uzlaşarak çözmesi, Doğu Akdeniz'de enerji keşifleri sonrası yaşanan gelişmeleri temel alırsak, pek olası gözükmemektedir. Türkiye meseleyi uluslararası başat aktörlerle çözmesi gerekmektedir. AB ve ABD gibi başat güçler GKRY tarafında olsa da Türkiye'nin elini güçlü tutması, askeri ve stratejik olarak bölgesel güç olduğunu göstermesi Yunan-GKRY ikilisini desteklemenin maliyetini de artıracaktır.

8. Kaynakça

- ACER, Y. (2020). Kıta Sahaneliği Kavramı, Sınırlandırılması ve Doğu Akdeniz’de Deniz Alanları Sorunu. K. İNAT, M. ATAMAN, & B. DURAN içinde, *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları* (s. 369-408). İstanbul: SETA.
- AÇIKSES, E., & CANKUT, A. (2009). Kıbrıs Meselesini Doğuran sebepler, Megali İdea ve Enosis. *Türk Dünyası Araştırmaları*(181), 69-94.
- AKSU, F. (2013). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye - AB. S. H. BAŞEREN içinde, *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset* (s. 159-196). Ankara: A.Ü. SBF Yayınları.
- AKSU, F., & ÇOLAK, Y. (2019). Türkiye'nin Dış Politika Krizlerinde Ahdi Hukuk: Kıbrıs ve Nahçıvan Krizleri. *bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*(88), 19-54.
- ASKEROĞLU, S. (2020). *Suriye İç Savaşının Onuncu Yılında Değişen Dengeler*. iramcenter.org: - <https://iramcenter.org/suriye-ic-savasinin-onuncu-yilinda-degisilen-dengeler/> adresinden alındı
- ATEŞOĞLU GÜNEY, N. (2019). www.setav.org: <https://www.setav.org/5-soru-akdenizde-enerji-oyunu/> adresinden alındı
- ATEŞOĞLU GÜNEY, N. (2020). Batılı Ülkelerin Doğu Akdeniz Politikaları. K. İNAT , M. ATAMAN, & B. DURAN içinde, *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları* (s. 129-158). İstanbul : SETA.
- ATLAS, M. İ., & İSTİKBAL, D. (2020). Rusya ve Çin'in Doğu Akdeniz Politikaları. K. İNAT, M. ATAMAN, & B. Duran içinde, *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları* (s. 183-208). İstanbul: SETA.
- BAŞEREN, S. H. (tarih yok). *Doğu Akdeniz'de Gerilim*. 2021 tarihinde tudav.org: <https://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/> adresinden alındı
- BBC NEWS. (2020). *Akdeniz'de mülteci krizi: 2015'ten bu yana her yıl yüzlerce göçmen öldü*. www.bbc.com: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53988039> adresinden alındı
- BOTAŞ. (2020). botas.gov.tr : <https://www.botas.gov.tr/Sayfa/dunyadaki-petrol-ve-dogal-gaz-rezervleri-nerelerdedir-ve-ne-kadardir/251> adresinden alındı
- BOTAŞ. (tarih yok). TANAP. 2021 tarihinde www.botas.gov.tr: www.botas.gov.tr/Sayfa/tanap-dogal-gaz-iletim-as/201 adresinden alındı
- BRZEZİNSKİ, Z. (2018). *Büyük Satranç Tahtası*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- CERRAH, U. (2015). Enerji Güvenliği ve Avrupa Birliği. H. ÇOMAK, C. SANCAKTAR, & Z. YILDIRIM içinde, *Enerji Diplomasisi* (s. 163-192). İstanbul: Beta Yayınları.
- DEMİRYOL, T. (2015). Kıbrıs'ta Enerji Diplomasisi ve Güvenlik. H. ÇOMAK, C. SANCAKTAR, & Z. YILDIRIM içinde, *Enerji Diplomasisi* (s. 259-284). İstanbul: Beta Yayınları.
- DOĞAN, N. (2014). *Doğu Akdeniz'de Enerji Stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği*. 21yyte.org: <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/dogu-akdenizde-enerji-stratejileri-ve-bolgesel-guvenligin-gelecegi> adresinden alındı
- ERCİYES, Ç. (2019). *Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Türkiye'nin Siyasi ve Hukuki Tezleri Sahadaki Uygulamaları* . www.mfa.gov.tr: <https://www.mfa.gov.tr/data/dogu-akdeniz-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlendirilmesi.pdf> adresinden alındı

Working Paper Series, Vol 2 Issue 2,75-87

- FURUNCU, Y. (2020). Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Hidrokarbon Arama ve Sondaj Politikası. K. İNAT, M. ATAMAN, & B. Duran içinde, *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları* (s. 231-248). İstanbul: SETA.
- IŞIK, M. (2021). *Rusya'nın Suriye'de Beş Yılı*. www.sde.org.tr: <https://www.sde.org.tr/mithat-isik/genel/rusyanin-suriyede-bes-yili-kose-yazisi-21835> adresinden alındı
- KAMİL, İ., & GÜNEŞ, Ü. (2014). Megali İdea'dan ENOSİS'e Kıbrıs (1814-1974). *Asia Minor Studies- International Journal Of Social Sciences*, 2.(Rauf Denктаş Özel Sayısı), 165-214.
- KESER, U., & KESER, A. (2020). *Strateji, Espiyonaj, İntelijans ve Çatışma Kaynayan Kazan Akdeniz ve Kıbrıs*. İstanbul: Hiper Yayın Yayıncılık.
- KOCAKENAR, M. (2015). Amerikan Dış Politikasında Jeopolitik Teoriler ve Pratikler. Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.
- KOÇ, S. (2005). *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar*. İstanbul: IQ Kültür ve Sanat Yayınları.
- LACOSTE, Y. (2007). *Büyük Oyunu Anlamak*. (İ. AKÇA, Çev.) İstanbul: NTV Yayınları.
- MACKINDER, H. J. (2013). *Tarihin Coğrafi Kalbi*. (K. YILMAZ, Çev.) İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayıncılık.
- MAHAN, A. T. (2013). *Deniz Harbi Üzerine*. (A. WESTCOTT, Dü., & A. T. BÜYÜKONAT, Çev.) İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- ÖZARSLAN, B. B. (2007). *Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliğinin Yaklaşımı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- ÖZDEMİR, B. Z. (2020). Uluslararası Deniz Hukuku Perspektifinden Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikası. K. İNAT, M. ATAMAN, & B. DURAN içinde, *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları* (s. 323-348). İstanbul: SETA.
- ÖZMEN, S. (2018). *Küresel Güçlerin Oyun Adası*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- ÖZTEKİN, M. K. (2020). Doğu Akdeniz'de değişim Enerji Jeopolitiği ve Türkiye. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*(33), 1-51.
- ÖZTÜRK, O. M. (2001). Doğu Akdeniz'in Güvenliği ve Kıbrıs. *Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü ve Geleceğine İlişkin Vizyonu* (s. 163-174). Lefkoşa, KKTC: Yakın Doğu Üniversitesi.
- SEVİM, C. (2013). *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Stratejik Düşünce Enstitüsü. (2019). *Doğu Akdeniz'de Yükselen Gerilim: Siyasi, Askeri ve Ekonomik Açıdan Yapılması Gerekenler*. Ankara: SD.
- TAMÇELİK, S. (2009). *Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi*. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim.
- Wikipedia. (tarih yok). 2021 tarihinde wikipedia.org: https://tr.wikipedia.org/wiki/Haydut_devlet adresinden alındı
- Wikipedia. (tarih yok). *Ayrık Deniz*. 2021 tarihinde tr.wikipedia.org: https://tr.wikipedia.org/wiki/Ayr%C4%B1k_deniz adresinden alındı
- YAYCI, C. (2020). *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye* (2. b.). İstanbul, Türkiye: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- YORKAN, A. (2006). *Avrupa Birliği Dış Politikasında Enerji*. tasam.org: https://tasam.org/tr-TR/icerik/238/avrupa_birligi_dis_politikasinda_enerji adresinden alındı